

Unes fraccions de dirhem inèdites de Muhammad ibn Sa'd, el rei Llop (542-567 H)

DAVID FRANCÈS VAÑÓ

He tingut l'oportunitat d'estudiar un conjunt de fraccions de billó hispanoàrabs que no han estat mai publicades. Un cop analitzades, cal atribuir-les a Muhammad ibn Sa'd ibn Mardanish, el rei Llop de Múrcia i València, entre els anys 1147 i 1172 dC (542-567 H).

És més problemàtica l'atribució del lloc d'emissió, ja que no presenten seca visible. Repassant la bibliografia disponible sobre les encunyacions de Sa'd, he trobat un dinar encunyat a València, el 544 H, que té una part de les llegendes escrita en cal·ligrafia nesjí cursiva (Medina, 1992, núm. 379, làm. 55) i que presenta una extraordinària similitud estilística amb bona part de les fraccions esmentades. De fraccions de billó de Muhammad ibn Sa'd ja se'n coneixien de la seca de Múrcia (Vives, 1893, núm. 1973), però no de València. La similitud observada i el context històric ens permeten proposar l'atribució de nous exemplars, per primer cop, a la seca de València.

CONTEXT HISTÒRIC I ENCUNYACIONS LUPINES

Muhammad ibn Sa'd, el rei Llop, va prendre el poder a Múrcia i a València el 22 de rabí de l'any 542 de l'hègira (1147 dC). El seu lloc de residència era Múrcia, capital del territori que governava, el qual també incloïa València. L'administració d'aquesta darrera ciutat fou encomanada al seu germà Abul Hachach Iusuf. Entre el 542 i el 546, la ciutat de València va viure anys de pau fins a l'esclat d'una revolta que durà entre el 20 d'abril de 1151 i el 7 d'abril de 1152 (l'any 546 de l'hègira). En aquest interval de temps, els rebels Abenhamid, primer, i Abdelmelik Abensilban, després, van prendre el control de la ciutat sense reconèixer

l'autoritat del rei Llop. La revolta culminà amb el setge de la ciutat i la rendició dels rebels (Codera, 1899).

Els primers anys de regnat de Muhammad ben S'ad van ser, per tant, més tranquils i també els més prolífics en encunyacions monetàries.

Vives (1893), parlant dels dinars d'or, diu que: «*Las cecas son dos, Murcia y Valencia y las fechas 542-566H en Murcia y 544-546 y 548-550H en Valencia, estas últimas son muy raras. A partir del año 547H la primera área se modifica, añadiendo después de las dos primeras líneas la frase: "ya'tasim bihabl Allah"¹ y anteponiendo a su nombre, el de Abu Abdallah. Las monedas de cobre o dirhammes que también acuña S'AD son muy especiales, solo conocemos un dirham completo (nº 1973) todas las demás monedas solo se conocen fracciones, lo cual ha hecho difícil y a veces imposible, completar sus leyendas. Las cecas en todas las que se distingue Murcia, aunque no sería raro encontrarlas en Valencia*».

Tawfiq Ibrahim (1988, 1991) afegeix sobre les monedes d'aquest rei que: «*A diferencia de las acuñaciones en oro de Ibn Mardanis (el rey Lope o Lobo de las crónicas cristianas) la catalogación de la plata es muy exigua y ha permanecido inalterable desde hace casi un siglo, hasta la aparición de este dirham (pieza objeto de su estudio) como lo demuestra el hecho de que los nueve tipos (nº 1969-77) publicados por Vives (1893) quedaron recogidos, íntegramente, sin modificación, en un reciente trabajo monográfico sobre la ceca islámica de Murcia (Rodríguez Lorente 1985)... Vives dentro de su sección de taifas almorávides, al catalogar las monedas de plata de Ibn Mardanis, nos indica la existencia (nº 1974-77) de varios "fragmentos de dirham" que dice "han debido tener orlas" (nota pág. 330)... La existencia de este singular dirham sorprende por varias razones, ya que no se conforma en su tipología o metrología con las acuñaciones usuales de su momento histórico. El dirham con orlas en sus respectivas caras había sido ampliamente sustituido a finales del siglo anterior, por el llamado "quirate" almorávide (1 gr escaso) mientras que a partir del 540H o algo después, se impone rápidamente en Alandalus (a excepción del reino de Murcia) la reforma del sistema monetario introducido por los almohades, implantando para la plata el dirham cuadrado, normalmente anónimo, rara vez con ceca y de un peso aproximado de 1,5 gr*».

DESCRIPCIÓ I CATALOGACIÓ DEL MATERIAL ESTUDIAT

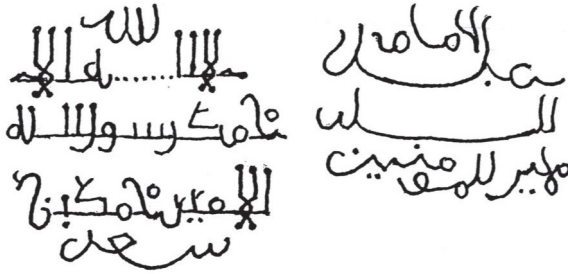
1r tipus (València)

El dinar de València de l'any 544 H és el que ens marca el camí per a la identificació de les primeres fraccions. Es tracta d'un dels tipus monetaris que a la do-

1. Se aferra al vínculo de Dios (S. 3 V.103p).

cumentació medieval cristiana apareix comunament anomenat com a «morabati-no lupino». La llegenda que hi apareix a l'anvers és la mateixa que, dividida en dues parts, ocupa l'anvers i el revers de les fraccions.

DINAR

FRACCIONS DE BILLÓ

Aquestes fraccions han de ser anteriors al 547 H, ja que no duen el nom d'Abu Abdallah.

A banda de la cal·ligrafia nesjí, un segon detall ens referma l'atribució a València. Tant el dinar com les fraccions presenten una mateixa característica: la *tasliya*, la part baixa de les lletres (els alifs) presenta un guarniment o acabat semblant, un cordó de perles que es perllonga entre les lletres i que no he vist en cap altra moneda d'aquest període.

Totes les fraccions estudiades, a excepció de les que no estan acompanyades pel seu pes, pertanyen a col·leccions particulars de València.² La resta dels exemplars ha estat localitzada en fòrums virtuals de numismàtica.

És obvi que aquestes fraccions van ser encunyades tal com són. No es tracta, per tant, de fragments de dirhams sencers, a excepció d'una única fracció coneguda que, pel seu gruix, podria haver estat retallada d'un dirham sencer.

2. La resta dels exemplars ha estat observada al fòrum numismàtic virtual Omni (<http://www.identificacion-numismatica.com>).

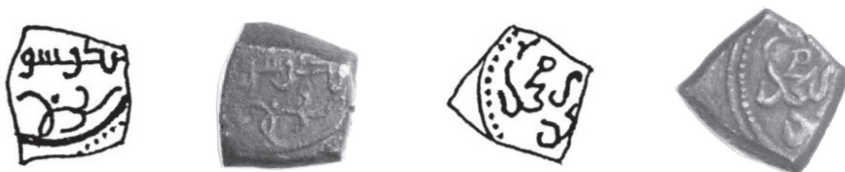
Totes elles són fetes amb un billó ric en plata i el seu pes oscil·la entre els 0,5 g i els 2,2 g, tot i que els pesos més freqüents es troben entre els 0,7 g i 1,6 g.

La descripció és la següent:

1. Fracció de dírhham de billó. 0,55 g. $9,7 \times 1,45$ mm.

2. Fracció de dírhham de billó. 1,45 g. $10 \times 9 \times 3$ mm.

3. Fracció de dírhham de billó. 1,60 g. $10 \times 10 \times 2,5$ mm.

4. Fracció de dírhham de billó. 0,5 g. $9 \times 7 \times 1,4$ mm.

5. Fracció de dírhham de billó. 0,7 g. $9 \times 8 \times 1,8$ mm.

6. Fracció de dirham de billó. - g.

7. Fracció de dirham de billó. 0,75 g. 11 × 8 × 1,55 mm.

S'observa que totes les fraccions són molt semblants entre si, tot i que es distingeixen diversos encunys. És probable, doncs, que en cas que s'haguessin encunyat dirhams sencers, aquests serien tots molt semblants entre si. Assumint el risc que comporta qualsevol reconstrucció, crec que un dirham sencer hauria de tenir si fa no fa aquest aspecte:

2n tipus (València?)

Quatre de les fraccions que he analitzat presenten una tipologia diferent, que, al seu torn, també s'allunya dels tipus atribuïts a Múrcia. Podrien ser també de València, encara que en aquest cas la seva atribució és més dubtosa.

Són les següents:

8.

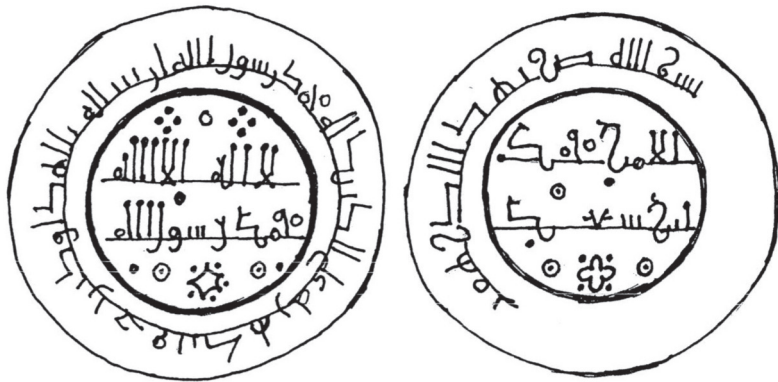
9.

10.

La reconstrucció del dírhham sencer podria ser així:

Falta conèixer el guarniment superior de la IIA, no visible en els fragments analitzats.

Tipus incerts (Múrcia?)

Finalment, presento unes poques fraccions que, pels guarniments que duen, semblen ser no repertoriades. Probablement són murcianes i les afegeixo per facilitar futures identificacions d'aquestes complicades emissions postalmoràvits.

11. Fracció de dirham de billó. 0,9 g. $11 \times 9 \times 1,85$ mm.

12. Fracció de dirham de billó. 0,7 g. $8 \times 8 \times 1,75$ mm.

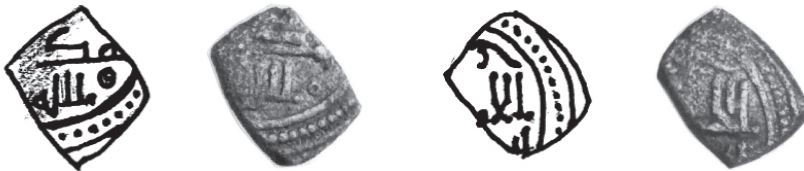

13. Fracció de dirham de billó. 1,5 g. $10 \times 10 \times 2$ mm.

Aquesta fracció deu ser del mateix tipus que la núm. 11. Conserva part d'un bany de plata que segurament aplicarien a totes les fraccions per tal de fer-les semblar fetes d'un metall més ric.

14. Fracció de dirham de billó. 0,7 g. $11 \times 8 \times 1,4$ mm.

BIBLIOGRAFIA

- CODERA, Francisco. *Decadencia y desaparición de los almorávides en España*. Saragossa, 1899.
- IBRAHIM, Tawfiq. «Nuevas monedas almorávides de tipo taifas». A: *II Jarique de numismàtica hispano-àrab*. Lleida, 1988, p. 259-264.
- «Un dirhem inédito de Muhammad ibn Sa'd». *Gaceta Numismática*, núm. 19 (1991), p. 43-44.
- MEDINA, Antonio. *Monedas hispano-musulmanas*. Toledo, 1992.
- RODRIGUEZ LORENTE, Juan José. *Numismática de la Murcia musulmana*. Madrid, 1984.
- VIVES, Antonio. *Monedas de las dinastías arábigo-españolas*. Madrid, 1893.